

Passava fa cent anys a Canet...

Tardor de 1915

Joaquim Pera Isern
Universitat Autònoma de Barcelona

Events in Canet de Mar a hundred years ago... Autumn 1915

L'autor ha rescatat del setmanari «La Costa de Llevant» les notícies més destacables del desembre de 1915: ofensiva contra l'ús del català a l'administració i l'ensenyament públic; contrucció de la primera xarxa de clavagueram; primera pedra d'un centre d'acollida pels sense sostre que després no es va construir; desaparició de la casa Macià i remodelació del Centre històric de Canet.

Paraules clau: «La Costa de Llevant», «Dr. Marià Serra i Font», sanejament Canet, remodelació urbana Canet, defensa del català 1915.

The author has extracted the most notable news of December 1915 from the weekly magazine 'La Costa de Llevant': an attack on the use of Catalan in public administration and education; the construction of the first sewage system; the setting of the first stone to build a refuge for homeless people which was not ultimately realized; the demolition of the Macià house and the restructuring of the historic town centre of Canet.

Key words: La Costa de Llevant, Dr Marià Serra i Font, sanitation in Canet de Mar, urban remodelling of Canet de Mar, protection of Catalan language 1915.

Una editorial ben actual

No ens hem pogut estar de reproduir aquesta proclama catalanista publicada al setmanari comarcal *La Costa de Llevant* del mes de desembre de 1915. Es tracta d'una crida popular per instituir una festa en «Homenatge a la Llengua Catalana». Llegiu, llegiu... i podreu comprovar com fa 100 anys que els catalans estem encallats en el mateix escull: la normalització en l'ús oficial de la llengua catalana en l'administració i l'ensenyament. Trobareu ben documentat com les disposicions centralistes del Govern i del Parlament espanyols contra l'ús del català vénen de lluny. Recolzant aquesta iniciativa, el Ple de l'Ajuntament d'aquell 1915 va prendre l'acord de fer servir sempre la llengua catalana en tots els actes i documents que, com a Administració, els fos possible segons la legislació.

Respecte a l'ús del català en l'administració i l'ensenyament, val a dir que respecte al que passava 100 anys enrere hem avançat ostensiblement, malgrat els constants conflictes que ens planteja l'Estat Central; però ni de bon tros ho tenim normalitzat, tant de bo que d'aquí a cent anys ja tinguem definitivament resolt aquest problema.

Milliores urbanes

A la segona meitat d'aquell llunyà 1915 -ara ha fet cent anys-, la vida quotidiana de Canet va estar

marcada per dues operacions urbanístiques de gran envergadura, promogudes ambdues per l'Ajuntament; unes obres que, per la seva transcendència, hem volgut fer-ne ressò des d'*El Sot de l'Aubó*. Les obres a les que fem referència van ser: la construcció de la primera xarxa de clavegueram que va tenir Canet i una important remodelació del centre del poble, que va comportar l'obertura de la nova plaça de Can Macià i la urbanització definitiva de tot el perímetre exterior de l'església. Cal recordar que el mes de desembre d'aquell 1915 acabava el mandat de l'alcalde Marià Serra i, com a bon governant, va posar molt d'esforç en deixar el centre de Canet endreçat des del punt de vista urbanístic i més sanejat a nivell sanitari. No van ser aquestes les úniques obres que va impulsar l'Ajuntament en aquells moments però sí les més reeixides; recordem també que en aquest període es van enderrocar parets i marges que des de temps immemorials hi havia davant d'algunes cases de la Riera Sant Domènec i Plaça de la Llenya, una mesura que va servir per fer més transitible la Riera i embellir l'aspecte d'aquell lloc que encara avui és el centre neuràlgic de Canet.

També es van iniciar en aquells dies el projecte de construcció d'un Hospital per a pobres de Canet, a la zona de les Roques de la Catel, entre la timba i les vies, a tocar de la carretera i la zona de descàrrega dels vagons. Val a dir que aquesta iniciativa

Diada de la Llengua Catalana

Honorable ciutadà:

Recents escameses rancunioses de que ha estat objecte la llengua de Catalunya al Parlament espanyol, han fet créixer en la opinió catalana el sant anhel de glorificar el nostre idioma y de restituirlo al lloch sobirà que li pertoca y que la imposició tirànica de l'Estat unitari s'entossudeix en negarli.

Moguts per aquest anhel, els representats de les entitats catalanesques de Barcelona, reunits en assemblea celebrada al Centre Autonomista de Dependents del Comerç y de la Indústria el 4 de Desembre corrent, va adoptar per unanimitat les conclusions següents:

«Interessar dels poders públics que a la major brevetat sigui establert:

Primer. Que en les escoles públiques de Catalunya sigui obligatori ensenyar als deixebles en l'idioma català.

Segón. Que en les Universitats, Instituts y Escoles Normals de terra catalana s'estableixin catedres, també obligatories, de Llengua, Història y Literatura catalanes.

Tercer. Que per exercir qualsevol càrrec públic a Catalunya, sigui també obligat, conèixer perfectament la llengua catalana parlada y escrita; y

Quart. Que sigui respectat y reconegut oficialment el dret dels catalans a usar son idioma propi en tots els actes de llur vida pública y privada.»

Cal ara que el poble de Catalunya ratifiqui aquestes conclusions y realisi l'esforç necessari per ferles triomfar. Ab aquesta finalitat, ha estat pres l'acord d'organisar la «Diada de la Llengua catalana», que ha de celebrarse a tot Catalunya el dia de Cap d'Any.

Per solemnisar la Diada patriòtica y per manifestar la voluntat popular favorable a les conclusions adoptades, aquest Comitè ha decidit adreçar-se a totes les entitats autonomistes de la nostra terra, pregant que organisin, per el dia de Cap d'Any, els actes següents:

a) Petició a l'Ajuntament, feta per una comissió previament designada y acompanyada pels ciutadans de la localitat, perquè en la vida municipal sigui usada y honorada la nostra llengua nacional.

b) Petició, feta per comissions de pares de família als mestres de les escoles públiques y de les privades ahont no sigui empleada la parla catalana com a llengua d'ensenyansa, perquè al menys ensenyin als petits deixebles de llegir y escriure correctament la llengua nadiua.

c) Reunions públiques en les quals siguin ratificades les conclusions de la Assamblea de Barcelona.

d) Tots aquells altres actes y festes que en cada localitat es creguin oportuns, encaminats a l'enaltiment de l'idioma català.

De vos y de l'entitats que dignament presidiu, esperem un concurs decidit y entusiasta a la «Diada». Per la gloria de la nostra llengua; ànima nostra; per l'esdevenidor de la cultura catalana, que necessita l'instrument insubstituible del llenguatge propi; per la dignitat y per la llibertat dels catalans, vos ho demanem ab fervent prech.

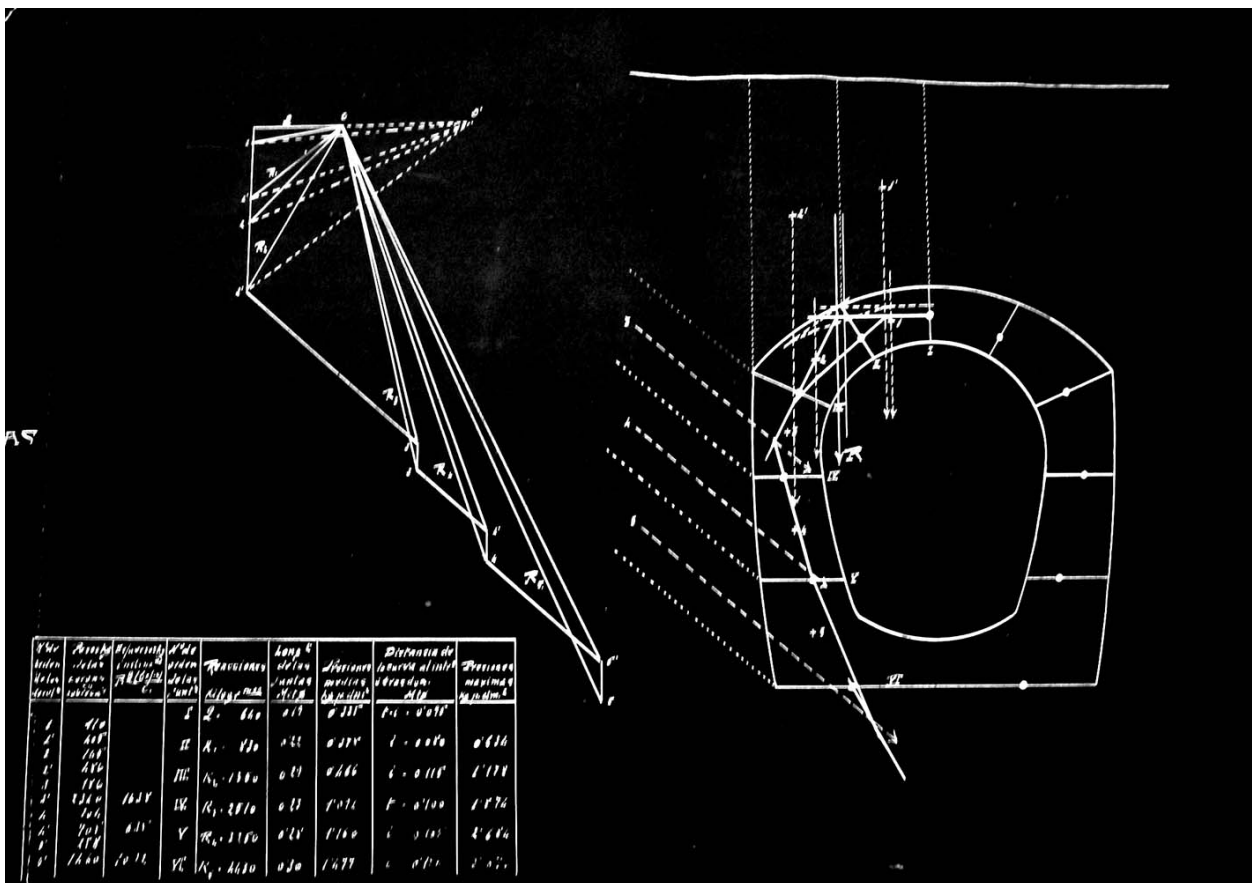
Visqueu molts anys per la causa de Catalunya.

Barcelona, 14 de desembre de 1915.

benemèrita del Dr. Serra va resultar un fracàs i el projecte no va passar de l'acte institucional de la primera pedra, doncs l'edifici no s'arribà a construir mai. Sembla ser que el nou Ajuntament entrant, tot i heretar aquest projecte, va considerar que no era una obra prioritària i el va aparcar *sine die*. Encara, a dia d'avui, aquest sector de Canet continua sent un dels espais públics més degradats, una veritable llàstima i una vergonya pels canetencs. Quan venint d'Arenys la carretera enfila la corba de la Catel, la primera imatge que ofereix el nostre poble és impactant, per negativa, i convida a passar de llarg. Convé urgentment endreçar aquest sector de Canet d'una vegada, doncs representa una nefasta tarja de presentació del poble als possibles visitants. Convé recordar que aquells són uns terrenys beneïts pel mateix senyor bisbe, tal com ens diuen les cròniques: «El dia de Sant Esteve d'aquell 2015, una comitiva de prohoms canetencs: autoritats municipals, empresaris i el senyor Bisbe de Girona, el Dr. Mas en persona, van assistir a l'acte solemne de col·locació de la primera pedra del projectat casalot de beneficència». Malgrat la pompositat de l'acte i les bones intencions que reflecteixen els discursos, el nou Ajuntament va enterrar el projecte en un calaix, perdent l'ocasió de deixar aquella zona endreçada. És possible que si avui els arqueòlegs gratesin una mica enmig dels matolls que allà creixen, encara trobarien «in situ» aquella «primera pedra» dins la qual es va dipositar l'ampolla de vidre amb el pergami corresponent, donant fe de l'acte, tal com s'estila fer, encara avui, per les grans obres.

Dues de les fotografies que es conserven de la posada de la primera pedra de l'Hospital dels Pobres, de 1915. (BPGP)

Plànol d'una secció de claveguera de l'arquitecte Pere Domènech i Roura. (AMCNM)

Les clavegueres

El Dr. Serra des de feia temps, fins i tot quan estava a l'oposició, havia manifestat la urgent necessitat de disposar d'una xarxa de clavegueram que millorés el sanejament de Canet; doncs com a metge era el primer interessat a frenar d'una vegada els brots de tifus i còlera que periòdicament havien afectat a la població; malalties provocades per un deficient sistema d'evacuació de les aigües fecals de les cases per la inexistència de clavegueres. Aquest risc sanitari era per tant evitable amb un bon sanejament de les aigües negres mitjançant un clavegueram públic.

Abans d'aquesta mesura sanitària, les cases de Canet, sense excepció, acumulaven les seves aigües fecals en els anomenats pous negres, petites cisternes subterrànies fetes d'obra que es construïen sota les mateixes comunes, generalment ubicades als patis i eixides de les cases. Com és natural, el contingut d'aquests dipòsits havia de ser buidat regularment; des de sempre havien estat els pagesos els encarregats de recollir aquesta mesquita que els era vital per adobar la terra de feixes i vinyes. Encara vaig aconseguir veure en el meu carrer a la dècada dels anys 60's del segle passat la imatge d'un carro aturat davant d'una casa carregant portadores curulles de femta confitada. Una operació acceptada amb resignació pels veïns, per necessària, i que era delatada per un tuf característic que embolcallava

per unes hores al veïnat proper, una flaire que ofenia i que no s'esbravava fins que el carro marxava amb la seva preciosa càrrega per ser abocada convenientment al safareig de l'hort. Cal dir que aquest adob natural i ecològic *avant la lettre* era comprat pels mateixos pagesos i pagat en funció de la seva qualitat i grau de puresa, doncs era sabut que més d'un espavilat allargava la fracció orgànica tot buidant, hores abans de la recollida, uns quants cubells d'aigua dins la cisterna per augmentar-ne la quantitat i així guanyar uns cèntims de més. Em recordava un amic que avui dia això seria impensable, doncs la contaminació farmacològica i de conservants químics que contenen els nostres residus més personals, fins i tot provocarien canvis genètics als enciams de l'hort; en canvi, abans, amb una dieta popular i casolana basada en escudelles, patata i col, fesols, i cansalades era un eficient reciclatge ecològic per retornar a la terra el que és seu. El problema sanitari radicava en les fil-tracions que tenien algunes d'aquestes cisternes, que podien contaminar les aigües dels pous que també havien estat oberts a les eixides de les cases, i moltes vegades al costat mateix de les comunes, amb els residus de les quals provocaven la consegüent malaltia si eren ingerides.

El Dr. Marià Serra, com a màxima autoritat política de Canet, va creure necessari dotar al poble d'una moderna infraestructura de clavegueram que solucionés definitivament els riscos sanitaris de l'anterior situació. La magnitud d'aquesta obra pú-

blica, amb un cost estimat de 15.000 duros, va fer necessària la coparticipació de diferents empreses en el projecte. El projecte arquitectònic va anar a càrrec de l'arquitecte Pere Domènech Roura. Per poder realitzar l'obra ràpid i amb garanties, l'Ajuntament va encarregar els treballs als 4 mestres d'obra amb més solvència dels que hi havia en aquells anys a Canet: els Cabruja, Dotras, Isern i Torrus, que associats van unir esforços per tirar endavant l'obra. Els treballs van començar a finals d'estiu i van durar més de mig any i van resultar força feixucs, doncs per encabir la canalització es va haver d'obrir una gran rasa enmig dels carrers; trinxeres de varis metres de fondària per tal de guanyar els nivells necessaris per l'evacuació de les aigües; cal tenir present que aleshores tots aquests treballs eren realitzats a mà, a pic i pala, sense cap ajuda mecànica; això feia que l'avanç de les obres fos lent, marcat en gran mesura pel tipus de terreny del subsòl. Paral·lelament als treballs d'excavació es van anar construint, a Canet mateix, les peces prefabricades amb ciment que conformarien la canalització una vegada assemblades; aquests blocs de ciment s'anaven emmagatzemant al pati de la masia de Can Muní en espera de ser col·locats.

La gran obra pública va començar pel sector de la Plaça Barris, lloc per on desguassava al mar el col·lector general. Des d'aquest punt els treballs van anar avançant pels carrers Vall, Ample, Cedró, Riereta, Castanyer, Santíssima Trinitat, fins arribar a la Riera Buscarons. Els desguassos de les cases s'hi anaven connectant a mida que quedava enllestit el tram de carrer corresponent. Les cròniques de *La Costa de Llevant* diuen que el col·lectiu més perjudicat mentre va durar l'obra fou el dels venedors de la plaça, que disposaven les parades al Carrer Ample. Sobretot es queixaven els carnisseres que, degut a les obres, no podien parar degudament les taules de tall. També va minvar l'afluència de parroquianes per por d'ensopegar amb l'emballum i esvorancs que van generar les obres. En canvi, sembla ser que una vegada acabada l'obra i veient la comoditat que oferia aquest sistema d'evacuació d'aigües, els veïns es van conformar a pagar de bon grat la contribució especial que havia decretat l'Ajuntament; una gran inversió que per poder-hi fer front l'Ajuntament havia rebut de la Mancomunitat de Catalunya un emprèstit de 10.000 duros, a retornar a terminis.

Remodelació urbana al centre del poble

La segona gran obra pública que es va començar en els darrers mesos de 1915 va ser l'obertura de la Plaça Macià i la urbanització dels entorns de l'església. Ambdues actuacions si bé van ser promogudes i licitades per l'Ajuntament d'en Serra, no van ser enllestides fins l'any següent ja sota el mandat del nou alcalde, Salvador Busquets.

La masia gòtica de Can Macià era una de les cases més antigues de Canet, situada al bell mig del poble,

Als Intelectuals de Canet

La reforma urbana que ab l'enderrocament de l'antigua casa de *can Macià* y expropiació dels horts de les cases l'indants, per convertir a quell céntrich lloch de la vila en espayosa plassa, té una importància extraordinària, puig que constituirà una gran millora com fa molts anys no se n'ha fèt altre de igual.

Avuy no parlaré de la urbanització d'aqueixa plassa que dintre pocs dies podrà medirse sa grandiositat, nó; me limitaré a dir quelcom de la Torra que's deixarà per ara en peu, y per aixó me dirigeixo a vosaltres, intellectuals tots de Canet, los qui sentiú la tradició, l'art, el progrés, la patria, tinguétu o no carrera, que no es pas necessari possehir titol acadèmic per tenir intelectualitat y saber veure les coses clares y tal com són.

¿Ha d'anar a terra la torra? Son molts, potser la majoria, que aqueix macis rodó *los hi fa nosa* y preconisen la seva desaparició; son potser los menys los qui, al revés, volen que's conservi com a recort de segles passats, tenint en compte que aqueixes *torres de moro* ja no s'estilen avuy dia, y encara que en alguns pobles de la costa n'hi quedín algunes, va minvant son número y temps a venir no'n quedarà cap.

La meua opinió es ben clara; no tant sols estimo conveient que s'ha de conservar en peu, sinó que la voldria veure del tot acabada y restaurada, per creure que, quan aixís ho fos y's presentés elegaüt, hermosa y artística, molts dels qui avuy en son contraris, se convertirien en devots de la seva conservació.

Y perquè la torra compleixi un fi determinat, ara que's presentarà aïllada en un costat de la plassa, he demanat a l'Ajuntament me la cedeixi —(mentres no maní lo contrari)— per convertirla en *Observatori Meteorològich* pel ús de tothom, es clar, però sobre tot, de les Escoles Municipals de les que'n seria una dependència. La digne corporació municipal m'ha donat bella prova de consideració, que de cor agraeixó: *ja'n puch disposar!*

Lo primer y principal pas está donat; la torra resulta que ni feta expressa per Observatori, además d'estar tan céntrica y tan aprop de les escoles. ¿Que hi manca? De moment los aparells més indispensables: termómetros, higrómetro, pluviómetro, etc. etc., qual cost no es de gran importància y ab relativa facilitat se poden adquirir, donant a la maynada dels estudis, nous elements d'instrucció. ¿No os agradaria saber lo fret y la calor a quin grau han alcanstat, la humitat que hi hagut, l'aygua cayguda en 24 hores, la força y velocitat del vent un dia d'huracá? Contents hi anirien els noys tots los dies a enterarsen ab aquell goig propi de la fendre edat, formant un llibre diari de les observacions que permetria poder comparar les diferencies d'un any a l'altre.

Oberta una suscripció, si'l seu import traspasés del cost dels aparells, se podria comensar la restauració de la torra: trayent el morter que tapa les pedres, coronaria ab los marlets que hi mancan, dotaria de finestralis artístichs — que ja's tenen —, cimantia ab un campaneret de ferro forjat, senzill y esbelt, que aguanté un fanal elèctrich de gran potencia; quin *remate* mes hermós s'hi podria fer! Per dintre, los tres pisos convertits en tres saletes de curiositats y d'estudi; pintada la volta del cel ab los principals astres, una esfera de grans dimensions o glovó de la terra y montanyes mes altes, rius mes caudalosos, ciutats mes poblades, etc., tot datos geográfichs mundials, nacionals y locals.

Puch assegurarvos que la torra de *can Macià* aixís transformada, constituiria un bell monument que seria casal de cultura en mig de la vila, com cap més poble en tindria d'igual.

¿Es factible aqueixa transformació de la torra? Completament; tant que tot seguit se pot anar per conseguirla.

Prego, donchs, a totes les entitats, a tots los intellectuals, a les persones de bon gust, que ajudin a portar a cap l'obra comensada, qui entregant l'import d'un aparell, qui ab una quantitat més modesta; però siguémhi tots los aymants de la instrucció y del embelliment de Canet.

Si la torra de *can Macià* fou en llunyans temps, baluart per la defensa en la guerra, sigui d'aquí en avant un redós de la pau y de la ciència.

MARIÀN SERRA Y FONT

La Casa Macià, durant l'enderroc de 1915. (BPGP)

Imatge de la façana de la Casa Macià, abans del seu enderroc

La Torre Macià, una vegada s'enderrocà la casa. (BPGP)

Sortida de missa durant les primeres dècades de segle XX. (Arxiu La Caixa)

davant i per sota el turó de l'església; el casalot gòtic anava aparellat arquitectònicament a una magnífica torre de defensa; com tantes masies del litoral la construcció de torres havia estat una mesura efectiva per defensar-se de les escomeses dels pirates barbarescos i turcs que van assolar les costes del Maresme entre els segles XVI i XVII. La masia feia anys que estava deshabitada i mostrava un estat d'abandonament manifest, previ a la ruïna. La propietària, senyora Maria Anna Metzger, va accedir a vendre-la a l'Ajuntament per 2.400 duros, un preu molt assequible a tenor de l'extensió que ocupava al bell mig del poble. El 18 de desembre es va fer efectiva la compra i immediatament s'obrí el concurs per enderrocar la masia, reservant-se l'Ajuntament la magnífica reixa de ferro forjat de la finestra (avui encastada a una finestra de can Mir del Carrer Ample) i un parell de finestrals gòtics que lluia la façana i que desconeixem on finalment van recaure. Quedava però dempeus la torre, declarada monument històric pel mateix Ajuntament. Com és sabut la millor manera de conservar un monument històric és trobar-li un ús adequat; un nou ús que ahora respecti la seva estructura i dignifiqui el monument sense malmetre els trets essencials de la seva arquitectura. El Dr. Marià Serra, conscient d'aquesta premissa, va promoure la idea de convertir la Torre Macià en un observatori meteorològic; vist amb ulls d'ara, val a dir que era una bona idea, però, manifestament massa avançada al seu temps. Com a homenatge al Dr. Serra i a la seva iniciativa reproduïm a la pàgina 15 l'article que va publicar a *La Costa de Llevant* per tal de trobar «intel·lectuals» de Canet que recolzessin la seva idea.

Paral·lelament a aquests moviments, l'Ajuntament també va arribar a un acord amb el bisbat per la cessió pública i urbanització dels terrenys circumdants a l'església; terrenys que antigament havien estat el fossar parroquial, abans del seu trasllat el segle XIX al nou cementiri municipal; uns terrenys abandonats que en aquelles dates estaven

desaprofitats per l'església. Aquesta operació urbanística, alhora que endreçava i sanejava l'indret, hauria de permetre una millor comunicació entre els carrers que menaven fins l'església i que fins aleshores quedaven sense sortida (Carrer Església, Eusebi Golart) i la connexió directa amb el Baix Abell, afavorida aquesta part de l'operació per la cessió d'una part de la finca del Sr. Tomàs Jover que permetia la connexió amb el Pati de Missa. Aquesta remodelació urbanística també hauria de permetre que els veïns poguessin obrir portes i finestres a l'exterior, una mesura fins aleshores no permesa per la servitud eclesiàstica existent. El bisbat de Girona va estar-hi d'acord, però va demanar una concòrdia amb l'Ajuntament per pactar

uns límits d'ús i noves servituds per les finques adjacents. Seguidament reproduïm algunes d'aquestes clàusules, publicades a *La Costa de Llevant*. Poc es podien pensar aquells sants barons, guardians de les bones costums, que uns anys a venir tindrien per veïns els de l'Odeon (!)...

Canet de mar

CONCORDIA ENTRE L' IGLESIA Y L' AJUNTAMENT.

—En la qüestió de si se podien o no, obrir finestres al pati de l' Iglesia, s' ha arribat a la següent concòrdia:

«Con escritura otorgada en 5 de los corrientes, ante el notario de esta ciudad D. Emilio Saguer y Olivet, el Muy Ilustre Señor Vicario Capitular, Doctor D. Agustín Vilá y Doménech, en representación de la Diócesis de Gerona, y el Alcalde Don Mariano Serra y Font, en representación del Excelentísimo Ayuntamiento de Canet de Mar, formalizaron la escritura de convenio cuyos pactos son los siguientes:

1.º «En lo sucesivo serán del dominio exclusivo del Excelentísimo Ayuntamiento de esta villa, los terrenos destinados a vía pública que circuyen por sus cuatro linderos la Iglesia parroquial de esta población. En su consecuencia, corresponderán al Ayuntamiento, en los terrenos de referencia, todos los derechos y obligaciones que le incumben a tenor de lo que se dispone en el Capítulo I., título III de la vigente ley Municipal, salvo la limitación que se indicará en el apartado subsiguiente.

2.º En los terrenos a que se ha hecho referencia en el apartado anterior, ni en los que con ellos lindan, no podrán instalarse ni funcionar teatros, cinematógrafos, cafés ni establecimientos de tráfico inmoral. Esta limitación en el dominio de los aludidos terrenos tendrá el concepto jurídico de derecho constituido a favor de la Iglesia y de sus legítimos representantes.